

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Luixa Berrondo Iartzabal

*Oartzun,
Gipuzkoa
(1916-2014)*

Aurkibidea

Biografia

Luixa Berrondo esanda baino, jende gehiagok ezagutuko zuen emakume hau "Luixa maixtra" esanda; izan ere, oiartzuar asko izan ziren Luixaren ikasle.

Maistra garaietan gogorra izanaren pena zuela esan zigun Luixak. Gogorra ez dakigu, baina ausarta eta nortasun handikoa zela ez dugu zalantzarik.

Baserrian jaio zen eta gazterik gelditu zen guraso gabe. Osaba apaizak senide guztiei eman nahi izan zizkien ikasketak, eta aukera ongi aprobetxatu zuen Luisak: irakasle-ikasketak egin zituen. Gerrak onen-onenean harrapatu zuen, gazteek ohikoa duten aisialdia ahaztu eta lana egin behar izan zuen beste askok bezala, baina bere garaiko emakume batentzat pentsaezina izan zitekeena egitera ausartu zen bera: gerrak lanerako aukera kendu zionez, berak, bere kabuz, eskola ireki zuen. Ugaldetxoko eskolan 80 ikasletik gora eduki izan zituen, eta denak erne edukitzeko makina bat trikimailuz baliatuz irakatsi zien denei: hezkuntzaz gain, heziketa ere bai. Poza gaitza ematen zion, ikasle haiek, bizitzan aurrera egin zutela ikusteak.

Zintak

OIA-043

- **Proiektua:** Oiartzuarren baitan
- **Elkarrizketatzailea(k):** Lardi, Ane - Toledo Lardi, Maitane
- **Data:** 2007-07-16
- **Iraupena:** 62 min
- **Euskarria:** MiniDV
- **Kodifikatzailea:** Lardi, Ane

OIA-044

- **Proiektua:** Oiartzuarren baitan
- **Elkarrizketatzailea(k):** Lardi, Ane - Toledo Lardi, Maitane
- **Data:** 2007-07-16
- **Iraupena:** 58 min
- **Euskarria:** MiniDV

- **Kodifikatzailea:** Lardi, Ane

OIA-045

- **Proiektua:** Oiartzuarren baitan
- **Elkarrizketatzailea(k):** Lardi, Ane - Toledo Lardi, Maitane
- **Data:** 2007-07-16
- **Iraupena:** 62 min
- **Euskarria:** MiniDV
- **Kodifikatzailea:** Lardi, Ane

Pasarteak

1. Bataioa

- **Erref:** OIA-043/002
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:06:15. **Bukatu:** 00:07:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Sakramentuak
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Jaiotzak

Laburpena:

<p>Lehen, jaio eta hurrengo egunean bataiatzen zen. Inudeak oinez eramaten zuen haurra, mantoian bilduta. Amak etxean gelditu behar zuen, eta aitabitxi-amabitxiak joaten ziren bataiora.</p>

Transkripzioa

- 'Ta bataiyatu hurrungo eunin in ber zen!

- Ordun bai.

- Bestela?

- Ordun bai. Ordun ziorra 'o, ez dakit ze izaten zen, bronka, errespeto haundiya zen! Egualdi ona bazen, txarra bazen, mantoian billu, 'ta ez zen zeik, e! Taka taka taka taka. Oseake oiñez ekarri ber zen.

- Ama ez zen joten haurakin.

- Ez, ez. Ama eun batzutan oyin. Oain jeikitzen dia auro! Pizkorruk dilako, biño oyin, oyin. Zazpi eun nei aindu ziten oyin. Eta ordun diferente izaten zen.

- Atautxiya 'ta amautxiyakin jotzen zin, ez? Bataiyatzea, 'o...

- Madrina. Bai, iñudia haurra eamateko, familikon bat 'o beste bizitzakua... Kompaziyo batea gue itxian izango zen seguraski, guk bi bizitzako baserriya genun. Hango amona zea, komadrona. Komadrona hango amona, eta geo hurrungo eunin bataiyua pues hango amonak 'o hango... Beste andria 're bazen eta geo atautxiya 'ta amautxiya. 'Ta ingo zuten Matteonin 'o Txikierdin 'o merienda lege bat eta bueltan bueltan etxea. Eta gehiyo ze...

2. Zamora

- **Erref:** OIA-043/003
- **Iraupena:** 0:03:55. **Hasi:** 00:07:30. **Bukatu:** 00:11:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriaren historia eta kokalekua
- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

<p>Luisa Zamora baserrikoa da. Gogoan du nolakoa zen Zamora: sukaldia behean zegoen, beheko suarekin eta argirik gabe. Ateak irekiak egoten ziren beti, trankildade osoarekin. Sei senide ziren. Bospasei urterekin hasi ziren eskolan.</p>

Transkripzioa

- A, bueno, ya geo...

- Jaiyo ziñan baserriya 'ta...

- Eta baserriya nolakua zen nahi 'zu jakiñ? Nik izautu nun baserriya sukaldia bian zula. Beko suakin, argiyik gabe. Ura bai, zergatik teillatoko... Entornua 'o buelta teillatokua zinkakin zeatu 'ta deposito haundi bat zen 'ta depositun ura bagenun. Oseake ura bagenun, biño argiyik ez. Argiya kinkiya, kandela... Ni oaiñ eoten naz harritzen, uaiñ hoimbeste su aitzen den kontutan, ordun itxiak su nola ez zun hartzen! Ze gambaran belarra eoten zen! Katuak toki guzitan bazin, 'ta katuk su ondun. 'Ta nik uaiñ asko pentsatzen dut, e! Ni ez nake biziko oaiñ han nei halako kezka ematen nau. Oaiñ pentsatzen jarrita e! Eta atiak erekiyak noix-nahi. Lasai torri zitteken nahi zuna 'ta bazter batin lo iñ 'e bai, lo 're bai. Oseake, trankilli... Trankillidade osuakin. Eta akortzen naz, su harrek nola zun latza goitik bera, oseake bian, hoi hor don bezela, eta geo hoi biño saliente haundiyokin zun hola tximeneta bezela eta handik latza deitzen geniyon guk, zen burni bat, hola kako batekin eta han e... Handik zintzillik jartzen zen eltzia. 'Ta eltzia izaten zin lurrezkuk ordun! Eta gue beste bizitzan txakur bat bazuten, este... Oillaor txakurra, beti gosiak eoten zena, eta sukaldia bian hola, bian baizen, erekiya harrapatzen bazun, eltzea jotzen zen! Eta burua sartzen zun eltzian eta klaro, hua berua nola baizen, trik, (sugorriyai) tiki taka 'ta eltzia hausten zun, ama tripak jaten! Batetik eltzia hautsi 'ta bestetik potajeik gabe eguardiko! Oseake... Biño pakin, e! Ez zen haserretzen gue ama, e! Ez zen haserretzen. Geo noizpatt sortu zin zeakuk, portzelanazko eltzia sortu zin, biño lendaizi nik lurrezkuk izautu nittun, e! Eta geo bai, ya geo obra in 'ta sukaldia gora iyo zen 'ta ya ekonomikakin. Ya kambio. Ordun haik ekonomikak zun deposito ttiki bat onduan, eta ze garbitasuna ingo geniyon depositu harrei, bajatzen zijula ura, gaiñetik bota beti, gaintik bota beti. Oseake ur hua epela. Gaiñekun ur hotza eta ekonomika 're iñ in ber zenun! Zeatik nik oaiñ esaten dut, nik oaiñ botoiyai man eta in ber bazu kamamillo bat, in ber bazu kafesne bat berotu, ez zattu ezer kostatzen. Ordun salto iñ ber zenun 'ta geo ipurdiya garbittu gaiñea ontziy harrei. 'Ta oaiñ hala guztiz 'e kafeteira, zeatzea. 'Ta hor zein jotzen zen ordun gosaltzea kafeteira? Nadie. Horregatik, in dun difentziya. 'Ta geo, pues... Elkarren arrimun, ni ne anai difuntukin, hogeita bat hillabete 'ta bestik inguru hortan. Sei giñan, e, segido segido zeatuk. 'Ta sei... Bueno ni jaiotzeko anaiya bazenittun osaba 'ta izeba neska zarrak

eta haik ilusiyo osuakin Txaparrea ekarri. Hua hor 'ta ama ya geldittu zen nekin bakarrakin, biño geo hala 're bost izandu giñan eta bost urtetik seira eskola hasten zen. 'Ta ordun Tolareberrira. Biño ibilli ber izaten genun Tolareberrira 're gue itxetik...

- Hua zein da, Zamalbideko hua?

- Bai. Ez ziun deus kostatzen gui ordun ibiltzia.

3. Euskara galarazita eta gaztelaniaz jakin ez

- **Erref:** OIA-043/005
- **Iraupena:** 0:02:00. **Hasi:** 00:11:40. **Bukatu:** 00:13:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskolara herritik kanpo
- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

Osaba apaizak senide guztiei ikasketak eman nahi izan zizkien. Bederatzi urterekin Donostiara eraman zuten, interna. Mira handia egin zuen. Ez zekien gaztelaniaz eta ez zuen hitz egiten. Bestela, euskaraz eginez gero, eraztunarekin zigortzen zituzten.

Transkripzioa

- Bazkaltzea 're itxea tortzen giñan, e! Eta hala, pues nik betzi urte arteiño. Biño betzi urtetan osaba bat bagenun apaiza, eta harren desiua zen nombatte denai estudiayuk matekua, eta anai zarrena apaiz, hua ni biño leno jona zen seminaioa eta nei betzi urtetan Donostira eaman ziten en el Paseo de Francia Las Teresianas. Interna! Erderaz ez nakila! Gaiña obligatzen ziguten, e! Eskolan desdeluego ordun ezin zen hitzik euskeraz iñ, anillua maten ziguten. Eta anillua maten zigutenak eta azkeneko anillukin gelditzen zenak atetzeko garaiyan, zigorra! Eta bildurrak, hitzik itteko bildurrak! Karo, ez genun hitzik itten bildur horrekin! Eta geo hara jon, ama difuntukin, akortze naz, eta han ate zin pues una Teresiana, ez zin monja jantziyan, eran vestidas de señorita. Eta harrek hartu 'ta kapilla man zin 'ta: "mira que bonito, mira que bonito!" Nei kapilla man 'ta ni ate nitzaneko ama falta! Y quedate con el pastel.

Nik itten nittun nearrak! Onez onez hartzen ziten, biño keba! 'Ta azkeneko bronka bota batek, eta ordun kizkurtu nitzan, bai 'ta ya geo betzi urte in nittunin feliz! Ya geo jarri nitzan, biño lendabiziyan... Gorra! Iñor izautzen ez, eta erderaz 'e jakiñ ez! Akortzen naz, lendaiziko urtian bukaeran, kursoko bukaeran, a San Francisco Javier eskursiyua. ¡Felicidad! Geo autobusa aberittu 'ta autobusa aberittu 'ta berandu torri giñan arratsin, illuna. Eta ailletu giñanin, el paseo de los Fueros beti akortzen naz oaiñik, Buen Pastorreko torria ikusi nunin, san nun: "¡Ya se ve el torre de Buen Pastor!" denak algaraz! El torre!

4. Karrera profesionala gerrak etena

- **Erref:** OIA-043/006

- **Iraupena:** 0:03:05. **Hasi:** 00:13:40. **Bukatu:** 00:16:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina

Laburpena:

<p>Irakasle ikasketak egin zituen eta geroztik beti lanean aritu zen. Oposizioak egiten ari zenean hasi zen gerra, eta ezin izan zuen lanpostua lortu. Klase partikularrak ematen hasi zen. Solchaga jeneralaren etxean ere aritu zen lanean.</p>

Transkripzioa

- Gaiñekun, pues hantxe. Han estudiatu nun para maestra. Lendabiziko urtiak bertan, estudio general, geo urte bat... Zertikan hamalau urte arteiño ezin zen maestra hasi, eta hamaiketetik hamabira batxillergo bezelako 'at in nun, hamarrekin el ingreso de bachiller, hamaikakin batxiller lendaiziko urtia, biño geo hamalaukin ya majisteiyo. Y ya termine magisterio con diecisiete añitos, diciocho ez nittun urruti juniyun diecisiete, 'ta oktubren dieciocho. Eta geoztik, beti, beti lanin. Non 'o han. En cuanto termine, bukatu nuneko, zeatu ziten. Baten deiya banun, esaminatzeko jon ber zula semikin Madridea 'ta aber jongo 'te nitzan, 'ta hamazazpi urte, ume koskorra, Errentira! Nada, pero... 'Ta geoztik pues que si particular por aquí, particular por allá... Eta geo bertatik deittu ziten, atzea berriz 'e zeatzeko, hara hutsak betetzea joteko. Zertik oposiziyok... Nik bildurra niyon oposiziyuk aitzen baldin ba... kampoia hemengo jendia jenealin kampoia tokatzen zen eta aitzen zenun... Itxian 'e halatso giñan, biño, behintzat, ez komonik, ez urik, ez ezer 'e, ez... Tokiy hoitan 'ta bildurra niyon 'ta geo gaiñea familitik hain urrutira jotia! 'Ta saten ziten: "In zizu oposiziyuk eta tokatzen bazattu ingurun, geldittu! Gaiñekun, hoeita bat urtekin diputaziyunak bazin. Veintiún años, mejores condiciones. Gurutzen zen, Gurutzeko eskolak, ez dakit izautu zenittun zuk, hoik diputaziyuna 'ro hola zin, biño hogeita bat urte ber zen. Eta geo pues, el año treinta y cuatro, termine el treinta y seis, nazionalan oposiziyuk hasi genittun. Lendaiziko ejerziyua aprobatu eta bigarrena itten ai giñala gerra hasi zen. 'Ta gerra hasitzikin... Se suspendio todo. Geo hala, gerra bukatu zenin, atzea... A! Ordun gerra bukatuta, partikularrak nittun hemen. Itxiita deitzen ziten, kampoia jendia asko zen hemen ordun. Nik ez dakit zergatik, 'o nola 'o, biño hola. Jende... 'Ta deittu iten zuten itxita eta han zeatu nitzan, eta geo... Donde Solchaga sobre todo eondu nitzan. Betenaiyua bizi den lendaiziko plantan, militar batzugin neska bat zainduz,. Pues oaingo neskamik biño hamakin batez okerro! Interna!

- Biño ¿de ama de llaves eras no?

- Bai, ama de llaves... Ordun kartzela eamateko mouko inoxentia! Zin jende ona izandua 'o oso aberatsa, biño semen batek (...) desfalkon bat iña. Nombatte firman bat eskatu 'yo amai, y ya parece que se hundieron. 'Ta ordun ongi bizi zin, biño lengo rangun ez. Eta haik joten zin astero, ben buelta itten zuten, ahizpa bat bazuten militarraikin espostua Donostin 'ta haina joten zin.

5. Etxera ezin itzuli

- **Erref:** OIA-043/008
- **Iraupena:** 0:00:30. **Hasi:** 00:17:30. **Bukatu:** 00:18:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina

Laburpena:

Gerran, Solchagaren familia Iruñera joan zen eta lan gabe gelditu zen, baina Zamorara ezin zuen joan, Txikierrdin bidea itxita zegoelako. Beraz, bere ahizpa batekin bizitzen jarri behar izan zuen.

Transkripzioa

- Hoi 're han akortzen naz. Eta geo pues, nada, gerra. Eta gerran ondotik, han berriz 'e eondu nitzan.

- A, bai? Geo ondu ziñan berriz?

- Bai. Biño Pamplon aldea ez. Haik zeara jon zin, e... Pamplonara jon zin, eta gerrak harrapatu zin hain itxian zola. Ne baserriya Txikierrditik hauntz, pasoik gabe geldittu nintzan itxea joteko. ¡Oseake pa dicinueve años ya me iba yo abandonada otra vez de mi familia! Eta ibiltzen zen ne ahizpa josten...

6. Gerraren mende

- **Erref:** OIA-043/010
- **Iraupena:** 0:01:00. **Hasi:** 00:18:20. **Bukatu:** 00:19:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Gaixotasunak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina

Laburpena:

Gerran, lanik gabe eta etxera joateko aukerarik gabe gelditu zen. Ahizpa kaleko etxe batean ari zen lanean, eta berarengana joan zen tropak Oartzunen zeuden bitartean. Bixika atera zitzaion eta bertako amonak enplasto jartzen zion.

Transkripzioa

- 'Ta hara jostea tortzen zen ne ahizpa! Joste ikastea! Eta esan nun: "ni noa jongo naz, ba!" Zertikan Pamplona eaman nahi ziten haik jotikin batin, biño ez nun jon nahi nik Pamplona! San nun: "(...)Haina presentatuko naz!" 'Ta "bai, bai" san zin. "Bai, bai, guetzat baldin bada, zuetzat 'e izango da" Eta nola baizen taberna eta hara surtitzen baizuten gerrako ber zen suministro guziya, oseake matantza zela 'ta, iñon izatezkeotan, han bazen. Eta han pasa nun. Tropak hemen eondu zin bitarteiño, bildur errakin bai. Akortzen naz, bixika ate zin, ¡ai que horror! Hua miña! Biño hango amonak jartzen zin emplasto bat, 'ta aguanta metxa! Eta hango soldaduai, reketiai... Esto... Gu 're gaztiak eta loriak 'e botzen zizkiguten 'ta kontentu! Hala zeatu giñan! Felices. Eta geo handik bukatuta...

7. Ugaldetxoko eskola

- **Erref:** OIA-043/011
- **Iraupena:** 0:02:55. **Hasi:** 00:19:20. **Bukatu:** 00:22:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ekonomia eta industria » Emakumeak lan-munduan (etxetik kanpo)

Laburpena:

<p>Eskola publikoetan aritzeko oposizioak egiten ari zela hasi zen gerra eta bertan behera gelditu ziren probak. Beraz, bere kontura hasia erabaki zuen. Ugaldetxon jarri zuen eskola. 27 urtean aritu zen bertan, eta ikaslez gainezka eduki zuen eskola. Gero, herrian eskola gehiago zabaldu ziren eta pixkana husten joan zitzaion. Urteetara, gerran egindako oposizio haiek balio ahal izatea lortu zuen Alcaraz Zamora ministroak.</p>

Transkripzioa

- Handik bukatu 'ta izango zen, nola zen? A, ne kontura ya erabaki nun eskola jartzia. Eta Ualdetxon jarri nun eskola partikularra, biño legalizatua. Eta han jendia izandu nun... Hasta decir basta! Zertik lepotik goraiño kaitzen ez! Geo itxea torrita, berriz... A, bueno geo... Han illunabarrin partikular ematen nun, biño geo ya espostu nitzanin, Ergoingo jendia hasi zen ba! 'Ta Ergoingo jendia ordun izautu nun nik ba! Beintxiki 'ta hoi denak. ¡Ui, menudos trastos! Biño jende majua! Ergoindik 'e jendia dezente zeatzen zen. Eta geo hala, pes, han pasa nittun hogeita zazpi, hogeita zazpi urte in nittun, 'ta hala berra, ez berra, ez dakit zergatik, kuestiyua da, jarri zuten eskola... Apaizak jarri zuten escuela diocesana, oaiñ biblioteka den hortan. Geo Juanito Adurizek konsejuko goiyan, eta geo in zuten nazionalak, Arrauko jendia tortzen zen, Arraun 'e in zittuzten bi, 'ta ordun neska eta mutillak aparte eon ber zuten. Nei inspektorak ezautzen zilako neskak eta mutillak uzten zizkin, biyek iukitzen, oaiñ, zertifikadoik ez zin maten mutillai mateko, neskantzat bakarrantzat. Eta geo zean in zuten, Ualdetxon bertan in zuten, eta Ualdetxon ittikin ya me vi... Y dije... Biali ez, porke legalizatua zon, biño jendia bakizu, batea 'ta bestea 'ta bestea... Eta gue Jangoikuk, ez dakit zuk sinistuko zuten, biño nik bai! Eta hau ibiltzen zen Asunzionen eta joten nitzan tarteka pues aber como iba y demás, 'Ta ez dakit hizketan hasi 'ta nola esan, pues ze situaziyotan arkitzen nitzan, 'ta "ya va haber trabajo pa usted" Hamalau urte, han in nittun! Geo jonta... Apuru errakin jon nitzan, berrogeita betzi urtekin, gaixua, e! Biño hiru seme-alaba nittun estudiantzen, e! 'Ta berrak itten 'ttunak! ¡Ai, con que dolor! Iñor izautzen ez, 'ta además era un colegio... Geo zeatu zen, juntatu zin pobrikin 'ta zea, biño de alta categoría era en un, en una época. Y sin ningún contra tiempo y muy bien, gracias a Dios, oso ongi. Geo ate zen lege bat, norbatte bazun poderia, Alcalá-Zamoran norbatt ote zen, que era el presidente de la república, norbatt ote zen kursillu haik muiitu zittuna. Kursilluk in genittunak, aleiya.

- Oposiziyuk bai.

- Oposiziyuk, bai, kursilluk. Oposiziyuk. In genittunak eskubidia ganakala, después de meter un papeleo de mil demonios con notario y todo...

8. Baserritarrak ikasten

- **Erref:** OIA-043/013
- **Iraupena:** 0:00:40. **Hasi:** 00:29:50. **Bukatu:** 00:30:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Eskolara joan beharrean lanean aritu behar zutenak partikular joaten ziren Luisarengana. Baserritarrak asko etortzen zitzaizkion, salmentarako neurriak kalkulatzeko.

Transkripzioa

- Kontuk atetzia lurrakin 'ta baserritarrak tortzen zin.

- Klaro!

- Eta zea 're bai, eurra kubikatzea 'ta ordun oaiñ aztua dakat, ahora no tengo ni idea de la cubicación aquella biño libro batetik, zeak, egurra, ordun saldu itten zen eurra. Paota uste 'ut saten zutela itten zutela. Adarrak mozten zizkaten, eta hua panadeitako 'ta, karo, uaiñ eletrikukin zeatze 'ute, biño ordun egurrakin. 'Ta baserritarrak eur meta bat itten zunin, neurriyak karko 'izkizun, hombeste itten du alturan, 'ta hombeste itten du zean, pues itten genittun, behintzat, nolazpatte! (...) biño gaixtua nitzan, e!

9. Maistra ere ikasten

- **Erref:** OIA-043/015
- **Iraupena:** 0:00:50. **Hasi:** 00:31:00. **Bukatu:** 00:31:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak

Laburpena:

Behin, ikasle bati ezin irakatsirik aritu zen, eta gero konturatu zen bera izan zela lezioa ikasi zuena.

Transkripzioa

- Horrek san al zizun? Ura bota 'ta... ez zen hura ez?

- A...! Eske... Harrek, harrek problema bat, eta harrek itten zun eosi biño, béak eosten zun biño merkio saltzen zun. Kontun atetzen zun. Eta zerbatte aitzea man 'ta bialtzen nun aber ba pentsatzen ote zun ba gehixio eta keba! Béak eakutsi nei. San niyon: "ez al za konturatzen, nola salduko 'zu ba zuk eosten zun, biño merkion? Zertik impuestuk patu ber 'ttuzu, bizi ber 'zu..." Eta "ugarittuta!" Ugarittu, ¿ya entiendes lo que es eso? Bendecida Klaro, esnial ura bota! 'Ta litro batekin itten bazittun... Hoi, hoi sekula...

10. Ugaldetxon maistra

- **Erref:** OIA-043/017
- **Iraupena:** 0:01:18. **Hasi:** 00:33:22. **Bukatu:** 00:34:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Zigorak

Laburpena:

<p>Ugaldetxoko eskola txikia zen, baina 80 ikasletik gora eduki izan ditu. Gurasoek haurrari gor egitea nahi izaten zuten.</p>

Transkripzioa

- Hoi ze izan zen, gerra bukatuta geo san nazu?

- Bai, bai. Oi, ya tenía título! Titulua izatikin! Geo...

- Lendabizi Parandan'o hasi ziñan, ez?

- Bai. Konforme, biño eskola erekitzeko laundu zin asko apaiza batek. Apaiz batek Irigoien. Don Pablo ez al 'zu... Zuk ez. Aitzia! Anaiya zun kontzejala 'ta harrek asko, tramitaziyua harrek laundu zin hua zeaten. Gaiñekun papera mordoska bat in ber. Biño ezin deus kosta ez zien. Tokiya zen ttikiya, jende asko barriyatik torriya. Gaixtua nitzan, biño torri itte'izkiten! ¡Más salaus que ni sé!

- Ez ziñan ordun hain gaixtua izango!

- Orduko gurasuk haurrai gor ittia nahi 'zaten zun, e!

- Hortan 'e difentzi erra bada!

- E? Ordun! Ui, Uaiñ! Nei gaur geo fusilatu ziten! Saten dut. "¡Menos mal de buena me libre!" Uaiñ, tampoco komparatu 're ez, hamabost eun, nik laroetik gora izan izandu 'ttut, e! 'Ta kartillatik hasi 'ta hasta donde llegues.

11. Heziketa

- **Erref:** OIA-043/019
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:34:55. **Bukatu:** 00:36:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Zigorak
- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak

Laburpena:

<p>Aldaketak: helduei errespetua, irakaskuntza...</p>

Transkripzioa

- Ordun ez zen rekreatio, e! Pentsa 'zu noaiño giñan, ni baserritik heldu

nitzan, eta umik ne zai zozten ya atian batzuk, behintzat, 'ta Don Regino meikua. Motua geldittu 'ta (...) Ui ama! Ze iñ ote 'ute hoik? Ze iñ ote 'ute? Eta ni ailletzikin aiyo in nei 'ta martxa. Eta san niyoten: "Ze iñ 'yozute, zer zenuten Don Reginokin?" 'Ta... Izena ez naz gotzen, biño san zun: "'joder', san du batek". 'Ta ordun meikua geldittu 'ta: "San 'zak berriz!" Uaiñ san ber hoi! Denak bocajarro, denak bocajarro! Ordun protestaik ez zen eskolan, e! Al contrario, gor iñ e! Gor in! Biño jo ahora...

- Beste aldea gehiyegi.

- Geo, oain dona da, dena graduatua, numero jakiña, san nahi zattut, dena klase bera... Leno, berriz, dena difente 'ta deneta ailletu ber. 'Ta ez dela demboik, akortzen naz, komon bat bakarra...

12. Gaztelaniaz

- **Erref:** OIA-043/021
- **Iraupena:** 0:01:35. **Hasi:** 00:37:20. **Bukatu:** 00:38:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

<p>Gaztelaniaz irakatsi behar izaten zen eta gurasoek ere hori eskatzen zuten.</p>

Transkripzioa

- Deustako baliyo zuten, tripako miña baldin banu 'ro... Hain itxea jotzen nitzan, e! Eta ordun filan, errespetoz sartu ber izaten zin. Eta arratsaldin... Goiza baldin bazen, goizin, buenos días 'ta, dena erderaz in ber zen ordun! Euskeraz galaziya! Nahiko itten genun euskeraz, e! Haik hazteko ke remedio te iba a quedar, en fin! Eta gurasuk 'e gehina esijitzen zuna hoi zen, e! Erdera gutxi ikasten zutela! Gaizki ikusiyak! Leno be burua gezki ikusiyak!

- Karo berrak...

- Eta mutiku horrek beti saten zun, harrek beti "buenos días" 'o eta nik "felices" esaten 'ta, amana jon 'ta eun batin: "gue maestra hoi zer den, goizin san buenos días 'ta "que dices"! eta arratsaldin san buenas tardes 'ta "que dices!".

- Harek hoi ulertzen.

- Zea 're bai potoko potokua zen, 'ta gerra dembun potokoik ez zen, e! Más bien flaquitos, pero él todavía le veo terziopelozko txaleko batekin, auskalo, amanakin, ordun aprobetxatu itten zin 'ta! Un salao! be tripa haundiyakin 'ta Koxmito nik... Ez jakittetik ze jaten zun, biño, "zuk ze itten zu horren..." Gaiñea kolore batzuk 'ta "horren potokua eoteko?" 'Ta "nik potajia 'ta gisarua!" Los crios son salaus! 'Ta mutillak gehiyo gustatze 'izkit neskak biño, askoz 'e gaiñea, e!

- Zertik?

- Más brutos, pero más nobles.

- Jatorraguak dia.

13. Oinarrizkoena

- **Erref:** OIA-043/023
- **Iraupena:** 0:01:27. **Hasi:** 00:39:58. **Bukatu:** 00:41:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Euskara » Euskararen egoera
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikasgaiak eta ikasmateriala
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Dotrina

Laburpena:

<p>Dotrina euskaraz emateko baimena bazuten, baina gainontzeko guztia gaztelaniaz irakatsi behar zen. Leitzen, idazten eta txekorra saltzeko zenbakiak egiten jakinez gero, nahikoa izaten zen.</p>

Transkripzioa

- A, karo, zuk nahitanahiyez eman berra zenakan erdaraz, e... Kastillanoz man berra zenakan. Eta haurrak ez bazuten

- Esto... Dotriña ez, dotriña euskeraz. Bagenun baimena. Dotriña bagenun baimena, biño gaiñekua, ahal zen guziya... Oaiñ euskeraz barriyoku denak, baserrikak zer! Lana zaila zen. Lana zaila zen! Biño gustoa, gustoa!

- Material dena 're erderaz.

- Dena erderaz. Con una enciclopedia, tenías de todo en la enciclopedia. Libro batekin tema guziyak han zenittun, denak. 'Ta geo matematika asko problemak itteko 'ta Bruñol librua ibiltzen genuna. Zertikan matematika asko zeatzen zen, manejatzen zen. Gehina eskribitzen 'ta letzen 'ta zeatu ezkie, gaiñekua ez ziyoten haimbesteko importantziyik ematen, biño letzen 'ta, baserriko kontu hoik, 'ta txekor bat saldu 'ta harren kontua atea 'ta, holako...

- Bai, bizimoduko ber zin zeak.

- Hori da.

- Bai.

- Hori da.

- Hoi jakiñ ezkie. Geo gaiñea gurasuk... Hoi da, ez? Nahiz 'ta... Ordun ze izaten zen, hamalau urte arte?

- Hamalau, hamalau.

- Biño askotan ya hoi jakitten zenin, atera 're bai eskolatik, ez?

- Bai, bai! Aurrea seittu nahi zunak. Hamabikuk bazin ya, kompazio batea, modua zunak.

14. Lana, ikasketen aurretik

- **Erref:** OIA-043/025
- **Iraupena:** 0:00:30. **Hasi:** 00:43:00. **Bukatu:** 00:43:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak

Laburpena:

Oinarrizkoena ikasi ondoren, lehenbailehen lanean hasten ziren haurrak, eta neguan, baserrian lan gutxiago zegoenean, partikularrera joaten ziren batzuk ikasten jarraitzera.

Transkripzioa

- Lanea, lanea. 'Ta neguan berriz hasten zin partikularrea.

- A!

- Baserriyan hola izaten baizen, lan gutxiyo ordun. Eta Pikoketatikan etorri in ber zen, e! Nik ordun Pikoketa ez nekin non zen, eta zea, Ualdetxoa 're bai, e! Eta umi haik hola be garaiyin iruitzen ziyoten... Trena hartu nahi izaten zuten eta nik errita igual, oaiñik goiza zela 'ta. Geo konturatu nitzan, gaixuak! Ualdetxotik Pikoketaiño jon in ber da, e!

15. Menditik eskolara

- **Erref:** OIA-043/027
- **Iraupena:** 0:02:50. **Hasi:** 00:47:10. **Bukatu:** 00:50:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Eskola goizez eta arratsaldez izaten zen eta ez zegoen autobusik. Auzoetako eskola asko itxi egin ziren eta urrutiko baserrietatik etortzen ziren ikasleak Ugaldetxoko eskolara.

Transkripzioa

- Gorra.

- Bai.

- Gorra! Bizimodu gorra. Zeatik nik hori saten 'yotet, Iturriotzen, Iturriotzen bertan Estrataburu, Zolotier... Zembat baserri! Bazkaltzea itxea jotzen zin, e! 'Ta hamabitan ate 'ta ordu bitako bueltan ber zuten. Biño haik arreglatu itten zin. Oaingo umik jar 'zazu korrika! Ni, ni, ni pensar! Oaingo umik ez du baliyo, e!

- Oainguk eta gu geonek 'e... Ne erarekuk 'ta 're ez, e! Ez, ez, ez. Zuenatik ondoren ya...

- Gu feliz.

- Goiz 'ta arratsalde izaten zen ordun eskola?

- Ordu bitatik lau t'erdita. Arratsaldia. Betzitatik hamabita goizin 'ta ordu bitatik lau t'erdita. 'Ta geo partikularra. Y había de todo, material pa todo. Haundiyook beranduo gelditzen zin.

- Karo, partikularrea jongo zinak, han gelditzen zin, geo...

- Bai, bai, bai. Bai, bai, bai, bai.

- Eta zea, eunero 'ta gutxi jongo zin, eunero 'ta!

- Eunero.

- Bai?

- E... Zeatik zin Trabalekukuk zean Trabalukutik eta Frailik hil zen, anaiya, osaba izango zuten haik. "hobe zenuke lana emango bazeniyoke asteko 'ta astian behin torko balia!" Eske Trabaleku... Zuzperregi. Ume latza zen ordun, e! Illumpetan 'ta!

- Eta auzotan eskolak eta bazin, ba! 'O zue garaiyin...

- Ez. Gutxi.

- Bai, Portuberrin kompaziyo batea, biño Portuberrin kendu zuten ya! Portuberrin Santander.

- Bai.

- Santanderren. Biño Santanderreko pupitrik ne Ualdetxoa karri zizkiten nei. Ordun itxi ingo zen hua. Eta geo bestia hemen Aizabe 'o Aizate 'o... Hor bazen nombatte, hor bazen nombatte mendiyan

- Karrika ayekan?

- Aizate Iturriotzen izango zen. Biño Errentiko partea. Errenteiko partea.

- Txoritokieta inguru hortan zen nomatte.

- Txoritako ez, San Markoko ayekan ez, beste Txoritokita.

- Txoritokita baserriya.

- Bai. Ingurun hor.

- Bai, e...

- Nik ez dakit non den, e!

- Bainketa 'ta inguru hortan.

- Bai, bai.

- Nei eakutsi ziten non non zen han eskola.

- Bai, bai. Nik neonek ez dakit non zen, biño bakit bazela.

- Karo pasten dena da, auzotako eskolan, ira... Maestra aitzen zinak, ez zekitela haimbeste, ordun haikin gauza batzuk ikasi 'ta geo igual zuena (...) 're jongo zin 'o...

- Dotriña ikasten zuten. Letzen akaso. ¡Lo esencial! Zertik ordun jende asko zen firmatzen ez zekina, e!

16. Neskak eta mutilak, bananduta

- **Erref:** OIA-043/029
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:52:00. **Bukatu:** 00:53:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

<p>Ikuskatzailearen baimena zuen Luisak neska eta mutikoei eskolak emateko, baina orduan ezin ziren nahastu. Batera edukitzen zituen, baina ahal zen bezala bananduta.</p>

Transkripzioa

- U...! Galdera, galdera pilla erra bai! Zea, e... Gaiñekun, nexka 'ta muttikuk, bueno, zuk bate ibiltzen zenittun, biño...

- Bai, banun baimena inspektorana. Zergatik nik estudiantu nun tokiyan, hangua zen 'ta inspektora hoi y de ahi, le conocía y me dio permiso "sé tu formación y te voy a dejar". Biño ordun delitua zen neskak eta mutillak elkarrekin... Ongi separatuk 'ta... Negun torri izandu zin nei alguna denuncia tendría zertikan kargatua eoten zen hasta decir basta! 'ta lanin ai nitzala ya ne ondoaiño torriya hua, me quede. 'Ta ya me di cuenta nena bakarra torri zen, oseake aquello ya sé yo que fue una... Un soplo soplo. No, no, no, no.

- Bestela iñorrek, bestela 're tortzen zin, inspektorik eta?

- Bai. Urtian behingua seuru! Inpetoria tortzen zen! Ez zuten galdera haundiik itten, istoi 'ta abar, biño pixkat hola zeatu 'ta... No. Biño urtian behin jenealin bixita izaten genun guk inspektorina, e!

- 'Ta zuk separatuk eukitzen zenittun?

- Ahal genun zeatuna, ahal genuna zertik tokiya 're gehiyegi ez zen. Nahiko juntatuk! Zergatik dotriña 're eakutsi in ber 'zaten genun kumuniyo...

17. Maistraren trikimailuak

- **Erref:** OIA-043/031
- **Iraupena:** 0:03:25. **Hasi:** 00:53:50. **Bukatu:** 00:57:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak

Laburpena:

<p>Ugaldetxon, lehendabizi Paradan jarri zuen eskola, eta, gero, Aldabenera pasatu ziren, baina beti toki falta izaten zuen. Ikasle asko zituen eta denak adin ezberdinetakoak. Trikimailuak behar ziren denen atentzioa lortzeko. Leitzen eta idazten nola irakasten zuen.</p>

Transkripzioa

- Separaziyan 'o hola. Neska 'ta mutilla, 'ta neska 'ta mutilla ez. Ahal genun separaziyo zeatuna. Hemen prueba da, eskolak aparte zin, e! Beko plazan 'e bat mutillana zen 'ta bestia neskana zen. Maria Pilar zeak euki zittun, Gezalak, neska 'ta mutill. Harrek biyek izango zittun noski, bitakuk. Biño gaiñekun hemen, neska 'ta mutill, ez dakit... Ez dakit. Nik zertifikadoik ez nun mutillantzat. Un certificado de estudios aparte ate ber izaten zuten esamiña pasata.

- 'Ta noa jotzen zin?

- Donostira. Ez dakit zein tokita jotzen zin. No sé ahora, a dónde solían ir, pero hara jotzen zin, 'ta ni jenealin atetzen zutenin...

- 'Ta san 'zu Paradan hasi ziñala.

- Bai, zertik lokala ber, eta Paradan bai, Baraibarrena zen. Paradan... E... Taberna zen, ez dakit zuk izautu zenun.

- Aitzia.

- Karo botia do. Eske etxe hoi botia do. 'Ta horrek zun komedoría han 'ta komedoría utzi ziten nei. Han hasi giñan. 'Ta geo hoi berriya in zuten. Ni jontako tokiy hoi Aldabene. 'Ta hoi berriya in zuten 'ta geo hara pasa giñan. 'Ta han tokiya gehixio bazen, biño gehiyo ber nun.

- Larogei san 'zu?

- Bai 'ta gehiyo igual. Neguan gehiyo igual.

- Asko.

- Lana osasuna da, horregatik lana in zuek!

- 'Ta nola moldatzen ziñan larogeikin?

- Pues yo no sé cómo me arreglaba!

- Aurrin ttikiyak eta hola eukitzen zittun.

- Bankuk banittun 'ta ttikiyakin 'ta. Pues a todo y a todos le daba repaso al día, e! Lendabizi leziyuk 'ta, leziyuk bazin trampa... Toki fijun hua galdetuko nulako nik hirugarren puntua 'ta laugarren puntua (beitu) bai to! Eta geo pues leziyuk hartu, geo esto... Ditaduk, behintzat, fijo, e! Ditado, eskribitzen, behintzat ikasti hoi... Lendaizi kopia, kopia in ber, lendaizi muestrak in, geo kopia, geo ditado (...) 'ta lecturan lo mismo, lendaizi kartilla, geo katona y luego el patito. Inesek 'e sango luke oaindik el patito. Harrei kosta 'men ziyon erki patito... Ne erreñak hala saten 'u: "patito zar hua erki kosta ziken pasten!"

- Zer zin, libruk? 'O...

- Libruk, libruk. Eta geo ya hortik aurrea, pues importantzi gehina maten 'tzaiyon leturai, letu 're bai. Den-denai ez bazeniyon ingo 're, saltoka, behintzat, atentziyua iyuki 'ta saltoka eote horrekin como ya te seguían la lectura truko batzuk ber dia, de... De un poco de truco, que estén al tanto. Bestela... 'o kopitzeko man 'o, zerbatt, zigorra man 'ta ya, con eso ya tenían más cuidau! 'Ta geo kuentai maten zitzaiyon. Suma, tableruk jenealin (...) sumakuk eaman 'ta, hairi zeatu 'ta, geo restakuk eta, geo multiplikaziyokuk eta...

- Pizarrakin hola...

- 'Ta pizarrak, bai! Pizarrak. 'Ta tinta 're zeakin, geok iña. Zea guziyak tinta botzen zutenin, tinterua erra gelditzen yun zea, pupitria! Biñon, neskak kuidado haundiya izaten zuten, e! Maiyak garbiyak iyukitzeko 'ta... Mutillan aldin...

18. Emakume langilea

- **Erref:** OIA-043/033
- **Iraupena:** 0:03:20. **Hasi:** 00:57:20. **Bukatu:** 01:00:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Ekonomia eta industria » Emakumeak lan-munduan (etxetik kanpo)

Laburpena:

Ugaldetxoko eskolan berogailua ez zebilen oso xuxen; hotzak egoten ziren. Luisak ez zion lanari beldurrik. Ugaldetxoko eskolez gain, partikularrak ematen zituen, eta hiru seme-alaba hazi zituen bitartean. Gero, jubilatatu ondoren, bilobak zaindu zituen.

Transkripzioa

- Nik ikusten nun, negua 'ta, eskuk asko sartzen zittula pupitrea 'ta "gizajo honek ze demonio du?" 'Ta botill berua, ur beru iamana!

- Gixajua!

- Karo, han oaingo kalefaziyuk eta...

- Nada. Uf! Estufa bat auro bai eosi, zeak ekarri zin gaiñea, Xeberonekuk, apaiz horren meriyoz Luzuriaganin lana itten 'ta hua zen estufa... Oiartzungo ieltsero denak eaman nittun nik! Biño titzen ez zuna! Keba,

keba! Guk negu guziyan ijito usai bat ber genun! Ke usaiya, arropan 'ta ke usaiya, ijitu usaiya!

- Oaiñ ya ez do usai hoi 're!

- Eta geo tubun uniyotan 'ta mutillak aski onak, Barrenetxea 'ta, Manolo Barrenetxea 'ta hoik aski onak bai, hoik buztiña karri 'ta buztiñakin junta denak hartzen 'ta gu nola aitzen giñan! Biño bakar bakarrik, bian bagenun bizilauna, eta beko bizilaunak harrei empalmatuta bai, biño harrei kalte itten geniyon, béa sukaldeko gaizki, 'ta klaro, por nosotros... Gaiñekun batea jarri, beste jarri, 'o alturik ez du... Nik ez dakit zertik, ijito usai bat gue arropak! Ez ga hola bizittu gu. Hanketako hotz erra bai, gaiñea lendaiziko semia jaio zenin, puf! Arratsin loik itten ez. Hurrungo eunin loalik amorratzen! 'Ta lana in ber! 'Ta negu biziya! Leiyuk ereki kamiyo ayekakuk 'ta hotz errakin bai, zeai kontzetik, lua pixka 't despejatzetik.

- Jo!

- Jo! Sí! Hok ez dia konturatzen.

- 'Ta geo etxea torri 'ta etxeko lanak! 'O gizonak itten zittun?

- Asko artoxua zen. Artoxua zen.

- A bai?

- Artoxua zen. Ez, geo hok zeak amonak iukitzen zizkin, e! Gizonan amak iukitzen zizkin umik. Harrek haziyak zin 'ta geo hoi nijun ni leno satea, neriak ez nittun ne gustoa hazi, eta nik bukatu nunin, hau esperun eoki! La tuntuna de mí, en lugar de ir a viajar por ahí, le dije: " ya te voy a criar yo" eta nik haziyak, launduk, behintzat. Lotako béak hartzen zittun, biño gaiñekun ez zun kuidaduik haurranik euki izandu honek. Bi haurrak nik zeatu dizkat. Eta hoi 're pentsatzen eoten naz, hirugarren pisua, zertikan geo bizitza torri giñan handik, itotiya ikaragarriya 'ta, pasteleiko atzi hortan, 'ta hirugarren pisun haurra nola antolatzen nitzan! Ordun 'e bazkaiya jarri, hairi jaten man, bestia ikastola zeatu, no sé cómo me arreglaba, pero ya pasó todo! Eta behiñ 'e ez nitzan berandu jon eskola! Eaman berandu behiñ ez, 'ta billa 're billa behiñ ez. Lo que más me llamaba la atención era esto, nik hoi ez nun enteintzen! Umik.

- Ikusi gabia hola!

- A, karo, hara joten ziñanin... Karo!

- Eta zeakuk 'e bai, e! Autobusin pargulituk, haik 'e hola iñez!

19. Ugaldetxora

- **Erref:** OIA-044/002
- **Iraupena:** 0:01:05. **Hasi:** 00:06:25. **Bukatu:** 00:07:30

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak

Laburpena:

Luisa kalean bizi zen eta egunero oinez joaten zen Ugaldetxoko eskolara, lanera.

20. Heziketa

- **Erref:** OIA-044/004
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:08:15. **Bukatu:** 00:09:30

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Auzoak
- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak

Laburpena:

Heziketa asko aldatu da. Lehen, ondokoari mesede egiteko prest egoten ziren. Zaharrak errespetatzen ikasten zuten.

21. Heziketa etxean hasten da

- **Erref:** OIA-044/005
- **Iraupena:** 0:01:30. **Hasi:** 00:09:30. **Bukatu:** 00:11:00

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Auzoak
- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak

Laburpena:

Bere ikasle batzuek egunero laguntzen zioten emakume bati. Lehendabiziko eskola gurasoa da.

22. Hil kanpaiak

- **Erref:** OIA-044/007
- **Iraupena:** 0:00:45. **Hasi:** 00:16:15. **Bukatu:** 00:17:00

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Hiletak
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Kanpaiak

Laburpena:

<p>Heriotza. Hil kanpaiak; agonia adieraztekoak ezberdinak ziren emakumeentzat eta gizonezkoentzat. "Estremuzioa".</p>

23. Parterak

- **Erref:** OIA-044/009
- **Iraupena:** 0:01:14. **Hasi:** 00:18:30. **Bukatu:** 00:19:44

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Jaiotzak

Laburpena:

Amona batzuek hiletetan eta jaiotzetan laguntzen zuten. Lehen, etxean

jaiotzen ziren, eta gero hasi ziren ospitaleetan jaiotzen. Jaioberriei faja jartzen zieten: trosatua.

24. Jaiotza

- **Erref:** OIA-044/011
- **Iraupena:** 0:01:33. **Hasi:** 00:19:47. **Bukatu:** 00:21:20

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Jaiotzak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak

Laburpena:

Haur jaioberria nola janzten zen: hiru pikuak, haurtzapiya. Parterak.

25. Bularra

- **Erref:** OIA-044/012
- **Iraupena:** 0:03:20. **Hasi:** 00:21:20. **Bukatu:** 00:24:40

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Haurrak zaindu eta hezi
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Jaiotzak

Laburpena:

<p>Oritza txarra zen jaioberriarentzat eta beste ama batek ematen zion bularra lehendabiziko egunetan. Bularra eta biberioa.</p>

26. Haurra zaintzen

- **Erref:** OIA-044/013
- **Iraupena:** 0:02:20. **Hasi:** 00:24:40. **Bukatu:** 00:27:00

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Medikuak eta sasimedikuak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Haurrak zaindu eta hezi

Laburpena:

<p>Bularra emateko nola konpontzen zen. Lanean ari zen bitartean, biberioa: behi-esnea urarekin nahasia. Haurra oinez hasteko aholku ezberdinak ematen zituzten amonak eta medikuak.</p>

27. Gerra aurretik eta ondoren

- **Erref:** OIA-044/015
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 00:34:10. **Bukatu:** 00:36:00

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Liskarrak politikan
- Politika » Gerra aurrea » 1931-1936: II. Errepublika
- Politika » Politika eta Franco

Laburpena:

<p>Maistra aritu zen bitartean, libratu zen Cara al Sol kantatzeaz. Hori bai, Francoren argazkia derrigorrezkoa zen. Luisak gogoan du gerra aurretik, Errepublikara garaian, askatasun handiagoa zegoela: lauburuak, kaikuak... erabil zitezkeen. Hori bai, Karlista eta nazionalisten artean gorroto handia zegoen.</p>

28. Arangurengo aita-semeak

- **Erref:** OIA-044/017
- **Iraupena:** 0:01:10. **Hasi:** 00:37:20. **Bukatu:** 00:38:30

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Gerrako gertaera: Arangurengo aita zinegotzia zen. Gerran, alde egin zuen bestaldera, eta, bere ordean, 16 urteko semea hil zuten.

29. Anduitzeneko alaba

- **Erref:** OIA-044/018
- **Iraupena:** 0:01:00. **Hasi:** 00:38:30. **Bukatu:** 00:39:30

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Gerrako gertaera: Anduitzeneko alaba hil zuen erreketen batek.

30. Bonbak eta pasahitzak

- **Erref:** OIA-044/020
- **Iraupena:** 0:02:50. **Hasi:** 00:42:30. **Bukatu:** 00:45:20

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ekonomia gerra garaian
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

<p>Gerra hasi zenean, Solchaga jeneralaren etxean aritu zen lanean, eta, gero, Linonera joan zen, bere ahizpa han ari baitzen lanean. San Markosko bonbak entzutean, beheko bodegara jaisten ziren, babestuta zeudelakoan. Izeba moja Zamorara etorri zen gerran: gauean errezoak egiteko argia pizten zuten eta tropek pasahitza zela uste zuten.</p>

31. Uzta, besterentzat

- **Erref:** OIA-044/022
- **Iraupena:** 0:02:50. **Hasi:** 00:46:20. **Bukatu:** 00:49:10

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ondasunen galera

Laburpena:

Alde bateko zein besteko tropek baserrietako animaliak eta janariak kentzen zizkieten baserritarrei. Gerraren ondoren, baratzean egindakoaren zati bat entregatu behar izaten zuten. Beraientzat eskas gelditzen zen; eta, hala ere, kaleko senideekin banatzen zuten, gordean.

32. Erreketeen desfileak

- **Erref:** OIA-044/024
- **Iraupena:** 0:00:25. **Hasi:** 00:55:20. **Bukatu:** 00:55:45

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Erreketeak

Laburpena:

Erreketeek desfileak egiten zituzten plazan: "Por Dios, por Patria y Rey".

33. Irakasleentzako aholkuak

- **Erref:** OIA-045/002
- **Iraupena:** 0:00:30. **Hasi:** 00:05:50. **Bukatu:** 00:06:20

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Iritziak » Bizitzarekiko ikuspegia

Laburpena:

Luisa urte askoan aritu da irakaskuntzan. Maistra ona izateko zer egin behar den esan digu.

34. Gerra, erdiz erdi

- **Erref:** OIA-045/004
- **Iraupena:** 0:03:10. **Hasi:** 00:12:20. **Bukatu:** 00:15:30

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ekonomia gerra garaian

Laburpena:

Luisak ez daki zer den igandeetako dantzaldira joatea; gaztetasuna eten zion gerrak. Erreketeentzat alkandorak egiten pasatu zuen gerra, eta ondoren Falangeko 'servicio socialeko' lanak egiten. Alderdien egoitzak non zeuden.

35. Senargaia

- **Erref:** OIA-045/005
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:15:30. **Bukatu:** 00:16:45

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ligatzea

Laburpena:

Gerran, ahizpak lan egiten zuen etxera joan zen, Linonera. Han ezagutu zuen gero bere gizona izango zena. Ezkondu aurretik, aurrezten.

36. Idazteko tresnak eta etxeko lanak

- **Erref:** OIA-045/007
- **Iraupena:** 0:03:45. **Hasi:** 00:21:30. **Bukatu:** 00:25:15

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Iritziak » Bizitzarekiko ikuspegia

Laburpena:

Idazteko gaiak aldatu dira urteekin: arbelak, lumak, planak... Etxerako lanak bidaltzen zituen Luisak, baina gurasoei lanik emango ez zietenak. Ez ziren orain bezala ibiltzen gurasoak, haurrei ezin lagundurik.

37. Ikasgaiak

- **Erref:** OIA-045/009
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 00:25:30. **Bukatu:** 00:27:20

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikasgaiak eta ikasmateriala
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak

Laburpena:

Luisak denetik erakutsi behar izaten zien bere ikasleei, baina berari gehiena matematika gustatzen zaio, eta, gutxiena, fisika eta kimika. Espainiako historia ere ez zitzaion gustatzen, erdia gezurra izaki.

38. Klase diferentzia

- **Erref:** OIA-045/011
- **Iraupena:** 0:02:30. **Hasi:** 00:28:00. **Bukatu:** 00:30:30

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Gaztetako ibilerak
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizaren indarra
- Iritziak » Bizitzarekiko ikuspegia

Laburpena:

Klase diferentzia: aberatsak eta pobreak. Udatiarrei, errespetua. A tiempoko mezak: 'funerales de primera, segunda y tercera'.

39. Hiletak

- **Erref:** OIA-045/013
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 00:31:00. **Bukatu:** 00:32:50

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Hiletak

Laburpena:

<p>Hilkutxa oinez eramaten zuten jasotzaileek. Ugaldetxotik ekartzen

zutenean, Tolarieta inguruan zegoen harri handi batean hartzen zuten atsedean. Donostian zaldiekin eramaten zen gorpua. Lehen, elizara eramana aurretik, San Juan kapera uzten zen gorpua.</p></div>
<div data-bbox="289 136 455 151" data-label="Section-Header>
<h4>40. Ikasle ohiak</h4>
</div>
<div data-bbox="329 166 763 196" data-label="List-Group>

• **Erref:** OIA-045/015
• **Iraupena:** 0:03:00. **Hasi:** 00:42:20. **Bukatu:** 00:45:20

</div>
<div data-bbox="289 208 364 223" data-label="Section-Header>
<h4>Gaia(k):</h4>
</div>
<div data-bbox="329 235 758 266" data-label="List-Group>

• Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
• Iritziak » Bizitzarekiko ikuspegia

</div>
<div data-bbox="289 277 392 293" data-label="Section-Header>
<h4>Laburpena:</h4>
</div>
<div data-bbox="289 293 884 324" data-label="Text">
<p>Bere ikasle askok jarraitu zuten ikasten: medikuak, apaizak... Eta horrek poza ematen du.</p>
</div>
<div data-bbox="289 348 513 363" data-label="Section-Header">
<h4>41. Emakume ausarta</h4>
</div>
<div data-bbox="329 377 763 409" data-label="List-Group">

• **Erref:** OIA-045/017
• **Iraupena:** 0:00:50. **Hasi:** 00:47:00. **Bukatu:** 00:47:50

</div>
<div data-bbox="289 420 364 435" data-label="Section-Header">
<h4>Gaia(k):</h4>
</div>
<div data-bbox="329 447 859 494" data-label="List-Group">

• Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
• Ekonomia eta industria » Emakumeak lan-munduan (etxetik kanpo)
• Iritziak » Bizitzarekiko ikuspegia

</div>
<div data-bbox="289 506 392 521" data-label="Section-Header">
<h4>Laburpena:</h4>
</div>
<div data-bbox="289 521 867 601" data-label="Text">
<p>Luisa emakume ausarta da. Bere garaiko emakume gutxi jarraitzen zuten ikasten, eta berak -osaba apaizari esker- irakasle ikasketak egin zituen, eta gero, ezkondu aurretik, Ugaldetxoko eskola ireki eta 80 ikasletik gora edukitzeko ausardia eta indarra izan zuen. Umila izaki, berak garrantzia kentzen dio lorpen horri.</p>
</div>
<div data-bbox="289 624 490 640" data-label="Section-Header">
<h4>42. Ikasle kuttunak</h4>
</div>
<div data-bbox="329 653 763 685" data-label="List-Group">

• **Erref:** OIA-045/019
• **Iraupena:** 0:02:30. **Hasi:** 00:48:20. **Bukatu:** 00:50:50

</div>
<div data-bbox="289 696 364 711" data-label="Section-Header">
<h4>Gaia(k):</h4>
</div>
<div data-bbox="329 723 758 738" data-label="List-Group">

• Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak

</div>
<div data-bbox="289 750 392 765" data-label="Section-Header">
<h4>Laburpena:</h4>
</div>
<div data-bbox="289 765 838 797" data-label="Text">
<p>Ikasle asko ditu gogoan Luisak. Batzuk bihurriak zirelako, beste batzuk zintzoak, bereziak beste batzuk eta baita aski maitagarriak ere tartean.</p>
</div>
<div data-bbox="289 820 727 836" data-label="Section-Header">
<h4>43. Haurren eta helduen arteko harremana</h4>
</div>
<div data-bbox="329 850 763 881" data-label="List-Group">

• **Erref:** OIA-045/021
• **Iraupena:** 0:02:15. **Hasi:** 00:52:25. **Bukatu:** 00:54:40

</div>
<div data-bbox="289 892 364 908" data-label="Section-Header">
<h4>Gaia(k):</h4>
</div>
<div data-bbox="329 919 758 951" data-label="List-Group">

• Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
• Iritziak » Bizitzarekiko ikuspegia

</div>
</html>

Laburpena:

Katalintxoko aitona gogoan du Luisak. Hurrek harriak botatzen zizkioten baratzera eta haserretu egiten zen. Gurasoak ez ziren asko agertzen eskolara; orain harreman handiagoa dute.

44. Su-kanpaiak

- **Erref:** OIA-045/023
- **Iraupena:** 0:01:20. **Hasi:** 00:57:30. **Bukatu:** 00:58:50

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Gertaera izugarriak eta ezbeharrak
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Kanpaiak

Laburpena:

Luisa Zamora baserrikoa da eta gogoan du inguruko hiru baserriko metei sua eman zioteneko. A zer beldurrak pasatu zituen. Suteetan kanpaiak jotzen ziren.

45. Irakasle eta gurasoen arteko harremana

- **Erref:** OIA-045/026
- **Iraupena:** 0:01:53. **Hasi:** 01:00:30. **Bukatu:** 01:02:23

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Iritziak » Bizitzarekiko ikuspegia

Laburpena:

Hurrekin lan egitea gauza polita dela dio Luisak. Orain pena du maistra gogorra izana. Bere ikasleak aurrera atera direla ikusteak poza ematen dio. Gaur egun maisu eta gurasoen artean dagoen harremana ongi ikusten du, baina maisuei autoritaterik kendu gabe.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-06-03

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com